

DESCARTES · SESSIÓ 26

Déu i garantia de la veritat

REFERÈNCIES DE LA SESSIÓ

Pàgines de teoria de la sessió: pp. 61-67 del Dossier Resum.

Font primària utilitzada: p. 61,63,63 del Dossier Resum.

Correspondència: DIRECTA.

FONT PRIMÀRIA

René Descartes, Meditacions metafísiques Fragment 1 · Dossier Resum, p. 61 (numeració interna) [4] [2n objectiu: demostració de l'existència de Déu (argument ontològic)] Doncs bé, ara, si del sol fet de poder extreure del meu pensament la idea d'alguna cosa se'n deriva que tot el que percebo que pertany d'una manera clara i distinta a aquesta cosa, efectivament li pertany, no puc potser obtenir d'això un argument i una prova que demostrin l'existència de Déu? Certament, en mi no trobo menys la seva idea, és a dir, la idea d'un ésser supremament perfecte, que de qualsevol figura o nombre. I no sé menys distintament o amb menys claredat que a la seva naturalesa hi correspon una existència en acte i eterna, de com sé que tot el que puc demostrar de qualsevol figura o de qualsevol nombre pertany veritablement a la naturalesa d'aquesta figura o d'aquest nombre. I, per tant, encara que cap de les conclusions a què he arribat en les meditacions precedents no fos veritable, l'existència de Déu m'hauria de semblar tan certa com les veritats de les matemàtiques referides als nombres i a les figures que he considerat fins ara, malgrat que, realment, això al principi no es posi del tot de manifest, sinó que més aviat tingui l'aparença d'un sofisma. Perquè acostumat com estic a distingir entre l'existència i l'essència en tota la resta de coses, em convenço fàcilment que en Déu l'existència es pot separar de l'essència i que, així, podríem concebre que Déu no existeix actualment. Però, tanmateix, quan hi penso més detingudament, se'm fa molt clar que l'existència de Déu no es pot separar de la seva essència, tal com no es pot separar de l'essència del triangle rectilini el fet que la magnitud dels seus tres angles són iguals a dos angles rectes o tal com tampoc no es pot separar de la idea de muntanya la idea de vall, de manera que no es menys forassenyat concebre un Déu (és a dir, un ésser supremament perfecte) mancat d'existència (és a dir, sense alguna perfecció) que concebre una muntanya sense vall. Però encara que, efectivament, no pugui concebre un Déu sense existència ni una muntanya sense vall, amb tot, com que del sol fet de concebre una muntanya amb vall no se'n deriva que al món hi hagi muntanyes, tampoc no sembla que del sol fet de concebre Déu amb existència se'n derivi que n'hi hagi d'haver cap, perquè el meu pensament no imposa cap necessitat a les coses, i com que imaginar un cavall amb ales només depèn de mi, encara que no n'hi hagi ni un que en tingui, de la mateixa manera podria atribuir l'existència a Déu encara que de Déu no n'hi hagués cap. Però no és així, és precisament aquí, sota l'aparença d'aquesta objecció, on s'amaga un sofisma: perquè del fet de no poder concebre una muntanya sense vall no se'n deriva que al món hi hagi muntanyes i valls, sinó només que la muntanya i la vall, independentment del fet que n'hi hagi o no, són inseparables l'una de l'altra, mentre que, del sol fet de no poder concebre Déu sense existència, se'n deriva que l'existència és inseparable d'ell i, per tant, que existeix realment: no és que el meu pensament pugui fer que això sigui així i que imposi cap necessitat a les coses, sinó que, al contrari, la necessitat de la cosa mateixa, a Saber, l'existència de Déu, determina el meu pensament per concebre-la d'aquesta manera. Perquè no soc lliure de concebre un Déu sense existència (és a dir, un ésser supremament perfecte sense una suprema perfecció), però, en canvi, Sí que ho soc d'imaginar un cavall amb ales o sense. I no val objectar aquí que certament cal admetre l'existència de Déu després

d'haver suposat que té totes les perfeccions —una de les quals és el fet d'existir—, però que, en efecte, la meva primera suposició no era necessària, tal com tampoc no és necessari pensar que totes les figures de quatre costats es poden inscriure en el cercle, perquè, Suposant que tingués aquest pensament, em veuria obligat a acceptar que el rombe es pot inscriure en el cercle, atès que és una figura de quatre costats, i, així, veure'm forçat a acceptar una falsedat. Dic que no hem d'objectar això perquè encara que no és necessari que el meu pensament es faci la idea de Déu, no obstant això, cada vegada que arribi a concebre un ésser primer i suprem i a extreure la idea, per dir-ho així, del tresor del meu esperit, llavors serà necessari que li atribueixi tota mena de perfeccions, encara que no arribi a enumerar-les totes ni a fixar l'atenció en cadascuna en

particular. I amb aquesta necessitat n'hi ha prou per fer-me concloure (després d'haver admès que l'existència és una perfecció) que aquest ésser primer i suprem existeix veritablement: de la mateixa manera que no és necessari que imagini mai cap triangle, però que, cada vegada que vulgui considerar una figura rectilínia composta només de tres angles, sigui absolutament necessari que li atribueixi totes les coses que fan concloure que els seus tres angles no són més grans que dos angles rectes, tot i que potser no consideri això mateix en particular. Però quan examino quines figures són capaces d'inscriure's en un cercle, no és de cap manera necessari que pensi que totes les figures de quatre costats són d'aquesta mena: al contrari, ni tan sols puc fer veure que això és així, mentre no vulgui admetre al meu pensament res que no pugui concebre d'una manera clara i distinta. I, per consegüent, hi ha una gran diferència entre les falses suposicions com aquesta i les idees veritables que han nascut amb mi, la primera i principal de les quals és la de Déu. Fragment 2 · Dossier Resum, p. 63 (numeració interna) [6] [Déu com a garantia de totes les altres veritats] I encara que per concebre correctament aquesta veritat he necessitat aplicar-me molt, ara no només la considero tan segura com la cosa més certa, sinó que, a més, m'adono que la certesa de tota la resta de coses en depèn tan absolutament que, sense aquest coneixement, és impossible poder saber mai res a la perfecció. Perquè, encara que tan bon punt comprenc alguna cosa de manera molt clara i distinta la meua naturalesa té tendència a considerar-la veritable, no obstant això, com que també soc fet d'una manera que no puc tenir sempre l'esperit lligat a una mateixa cosa, i recordo a vegades haver jutjat una cosa com a veritable després de deixar de considerar les raons que m'havien portat a jutjar-la així, pot passar que mentrestant se'm presents sense altres raons que em fessin canviar fàcilment d'opinió, si ignorés que hi ha un Déu. I d'aquesta manera mai no podria conèixer res de veritat, sinó que només en tindria opinions vagues i inconstants. Per exemple, quan considero la naturalesa del triangle se'm fa molt evident —jo que soc una mica versat en geometria— que els seus tres angles són iguals a dos angles rectes, i no m'és possible no creure-ho mentre concentri el pensament a demostrar-ho, però en el moment que deixo de pensar-hi, encara que recordi haver-ho comprès clarament, pot passar fàcilment que dubti d'aquesta veritat Si ignoro que hi ha un Déu. Perquè em puc convèncer que la naturalesa m'ha fet de tal manera que pugui equivocar-me fàcilment, fins i tot en les coses que crec comprendre amb la màxima evidència i la màxima certesa, sobretot veient que recordo haver considerat sovint certes moltes coses que, després, altres raons m'han portat a jutjar absolutament falses. Fragment 3 · Dossier Resum, p. 63 (numeració interna) [7] [Déu com a garantia del criteri de veritat i de les veritats matemàtiques] Però després d'haver admès que hi ha un Déu, i alhora que totes les coses en depenen, i que no és enganyador, i que, en virtut d'això, he jutjat que tot el que concebo d'una manera clara i distinta no pot deixar de ser veritable, llavors, encara que ja no pensi en les raons per les quals he considerat això veritable, sempre que recordi haver-ho comprès d'una manera clara i

distinta, no se'm pot aportar cap raó contrària que em faci posar-ho mai en dubte, i d'aquesta manera tinc una ciència veritable i certa. I aquesta mateixa ciència s'estén també a totes les altres coses que recordo haver demostrat anteriorment, com ara les veritats de la geometria i altres de semblants: perquè què em poden objectar per obligar-me a posar-les en dubte? Se'm dirà que la meua naturalesa em fa molt propens a equivocar-me? Però ara ja sé que no puc equivocar-me en els judicis les raons dels quals conec clarament. Se'm dirà que anteriorment ja he donat per veritables i certes moltes coses que després he constatat que eren falses? Però abans no havia reconegut ni d'una manera clara ni distinta cap d'aquestes coses, i com que ignorava encara aquesta regla que m'assegura la veritat, m'havia vist induït a creure-les per raons que després he reconegut que eren menys fortes del que havia imaginat. Què més se'm podria objectar? :Que potser estic dormint (tal com jo mateix m'havia objectat abans) o bé que tots els pensaments que ara tinc no són més veritables que els somieigs que imaginem quan dormim? Però, encara que estigués dormint, tot el que se'm presenta a l'esperit amb evidència és absolutament cert. I d'aquesta manera reconec molt clarament que la certesa i la veritat de qualsevol ciència depenen únicament del coneixement del Déu veritable: de manera que, abans de conèixer-lo, no podia saber res a la perfecció. I ara que el conec, tinc el mitjà que em permet adquirir una ciència perfecta respecte d'una infinitat de coses, no només d'aquelles que són en ell, sinó també d'aquelles que pertanyen a la naturalesa corpòria, en tant que pot servir d'objecte a les demostracions dels geòmetres, els quals no s'ocupen en absolut de la seva existència. La concepció del coneixement (IV): la demostració del món material Descartes ja sap que és una cosa que pensa (res cogitans), ha demostrat l'existència de Déu (res infinita) i ha restablert el valor de les veritats matemàtiques, però hi ha algunes coses que havien estat posades en dubte que encara no s'han pogut restituir. En la meditació cinquena, prova

l'existència de les coses materials i assenyalava la distinció entre el cos i l'ànima en l'ésser humà. Per demostrar l'existència de les coses materials, Descartes s'interroga per l'origen de les idees de les coses sensibles, aquelles que abans hem anomenat idees adventícies. Si jo tinc la facultat passiva que em permet sentir, és a dir, rebre i poder reconèixer les idees de les coses sensibles, hi ha d'haver una facultat activa que sigui capaç de formar i produir aquestes idees. És una demostració causal en la qual a partir de l'efecte (les idees que tinc en la ment) es busca quina és la seva causa. Descartes examina totes les possibilitats que existeixen. Potser podria ser jo mateix la causa d'aquestes idees tal com succeeix en els somnis. Però això no és així perquè aquestes idees no depenen de la meua voluntat ni l'obeeixen, ja que apareixen amb independència del meu desig i no tinc poder sobre elles. Per tant, la causa ha de ser alguna cosa diferent de mi mateix. Aquesta causa podria ser un cos (una substància corpòria) o Déu mateix. Però com que Déu no és fal·laç, és segur que no és ell qui m'envia aquestes idees immediatament per si mateix. A més, ell m'ha donat la forta inclinació a creure que procedeixen de les coses materials, per tant, s'ha d'admetre que les coses materials (incloent-hi el seu cos) existeixen (res extensa). De nou, Déu apareix com a garantia del coneixement cert. Déu garanteix que les idees adventícies tenen el seu origen i la seva causa en les coses materials, però no que aquestes siguin tal com les percebem a través dels sentits. El dubte sobre la fiabilitat dels sentits és l'únic que persisteix en la reconstrucció del saber i ens assenyalava els límits del coneixement humà. Descartes parteix que tenim una única evidència: tenim idees en la ment (idealisme cartesià): per tant, coneixem les idees i no pas directament les coses. És una nova manera de concebre el coneixement humà: la idea del món com a representació. El nostre coneixement no és res més que una representació mental de la realitat. En quina mesura aquesta representació, aquestes idees, són un reflex del que les coses són fins a aquell moment s'havia defensat el realisme gnoseològic segons el qual les nostres idees són una còpia fidel i idèntica del que les coses són. Per a Descartes, en canvi, Déu només ens garanteix que les nostres idees mostren el que les coses són respecte a les qualitats primàries, però no respecte a les qualitats secundàries (realisme moderat). Les qualitats primàries de les coses són les conegudes per l'enteniment. Com que són quantificables (matematitzables), les podem concebre clarament i distintament. Per tant, Déu ens garanteix que realment són en els cossos (són objectives). Les qualitats primàries són la magnitud (extensió en longitud, amplada i profunditat), la figura, el nombre, la situació, la durada (temps) i el moviment. Les qualitats secundàries de les coses són les conegudes pels sentits. Com que no són quantificables, apareixen com a obscures i confuses. Per tant, no podem assegurar que, efectivament, siguin en els cossos. Les qualitats secundàries són els colors, les olors, els sabors, els sons, etc. i no són res més que un producte o afecció dels sentits (són subjectives).

GUIA DE LECTURA DE LA SESSIÓ

1. Identifica el problema filosòfic concret que planteja el fragment.
2. Formula la tesi o idea central amb les teves paraules.
3. Explica els conceptes del fragment que coincideixen amb el contingut de la sessió.
4. Relaciona el fragment amb el conjunt de la filosofia de l'autor sense limitar-te a resumir-lo.